

Ковальчук В. А.,

УДК 37.014.3: 373:378:147

д-р пед. наук, професор,
професор кафедри професійно-педагогічної,
спеціальної освіти, андрагогіки та управління,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка, м. Житомир

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО РОБОТИ НА ЗАСАДАХ ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА

Формування особистості майбутнього вчителя як творчої індивідуальності у процесі професійної підготовки відбувається тоді, коли освітній процес у закладі вищої освіти організовано на основі особистісно орієнтованого навчання, створено умови для творчого оволодіння цілісним досвідом професійної діяльності, організовано практичну взаємодію викладачів і здобувачів освіти з використанням сучасних технологій.

З огляду на складну багатofункціональну діяльність вчителя необхідно забезпечити підготовку педагога-дослідника, педагога, який володіє іноземною мовою й комп'ютерною технікою, педагога-психолога, педагога, спроможного по-новому організувати освітній процес відповідно до вимог сьогодення [3, с.22-23].

Зважаючи на сучасні досягнення системи вищої освіти, що структурними елементами сучасної моделі професійної підготовки майбутнього педагога мають бути: оновлений зміст освіти на основі міждисциплінарності та інтегративності, нова організація освітнього простору, що характеризується параметрами нелінійності, мобільності, з орієнтацією на побудову студентами індивідуальних освітніх маршрутів, включення роботодавців у процес підготовки вчителя. Позиція студента має відображати позицію суб'єкта свободи, вибору й відповідальності, тобто на партнерських засадах.

Партнерство розглядається як спосіб взаємовідносин, за яких зберігаються права кожної зі сторін, чітко узгоджені та злагоджені дії учасників спільної справи, що ґрунтуються на засадах взаємовигоди та рівноправності (В.Ковальчук)

[4, с. 9]. Партнерська взаємодія виступає як безупинний процес, стадіями якого виступають: діалог, згода або консенсус та практична діяльність; єдність цих стадій утворюють безперервний цикл партнерської взаємодії (М. Бахтін, С. Жданенко) [1, с. 87].

Важливо щоб професійна підготовка організовувалася на основі базових дидактичних принципів навчання (науковості, доступності, зв'язку навчання з життям, професійної спрямованості, системності, систематичності й послідовності, гуманізму та ін.) з урахуванням таких додаткових принципів:

- принципу партнерських відносин, що передбачають систему взаємодії та взаємовідношень, організованих на рівності, добровільності, творчій ініціативі учасників педагогічного процесу;

- принципу інтенсивного інформаційного обміну і соціально-педагогічної взаємодії, які забезпечують розвиток професійної педагогічної компетентності майбутнього вчителя;

- принципу інтегрованості професійно спрямованих знань педагогічних дисциплін;

- принципу можливості організації індивідуальної стратегії вибору освітніх програм професійної підготовки як необхідної умови успішного оволодіння майбутнім учителем основами професійної педагогічної компетентності.

Сучасне навчання у закладі вищої освіти зумовлене необхідністю впровадження основних завдань реформування системи освіти. Професійна підготовка майбутніх вчителів, має здійснюватися на основі технологій, які розвивають критичне мислення фахівця, сприяють розвитку умінь і навичок самостійного пошуку інформації з використанням різних інформаційних ресурсів, стимулюють можливості взаємонавчання студентів, участь їх у різних проєктах, спрямованих на оволодіння професійними компетентностями тощо.

Логіка процесу формування професійної компетентності майбутніх учителів з досліджуваної проблеми передбачає рух від засвоєння теоретичних знань про партнерство в освітньому процесі та особливості роботи вчителя в цих умовах до особистісного опанування необхідними діями і навичками професійної діяльності на засадах партнерства. У майбутнього вчителя необхідно сформувати здатність до партнерської взаємодії, яка тлумачиться як спроможність особистості до системи взаємин з іншими на засадах рівності, взаємоузгодженості дій в умовах спільної діяльності з метою досягнення обопільного успіху, що передбачає володіння педагогом достатнім рівнем знань, здібностей, умінь, навичок та особистісними якостями.

Розглянемо приклад використання технології диференціації та індивідуалізації навчання в межах вивчення педагогічної освітньої компоненти "Педагогіка". У межах цієї технології можна використовувати вправи за різним рівнем складності (аналітичний, конструктивний, творчий) і вправи

рефлексивного спрямування (вивчення особистісних рис, потенціалу, прогнозування саморозвитку та ін.). Такі завдання сприятимуть адекватному розумінню особистісного потенціалу студента, сприйняттю і розумінню особистості школяра, особливостей педагогічної діяльності.

Аналітичний рівень: "Дати визначення", "Вставити пропущені слова", "Закінчити речення". Змістом для цих вправ обираються теоретичні положення теми. Це може бути сутність ключових понять: педагог, вчитель; викладач, вихователь; специфіка педагогічної діяльності; професіограма вчителя, самовиховання; самоосвіта, професійний саморозвиток, партнерство, партнерська взаємодія тощо.

Конструктивний рівень: "Пояснити і обґрунтувати вислів видатного педагога", "Заповнити таблицю по визначенню і характеристиці складових певного педагогічного явища, процесу і т.п.", "Порівняти два процеси, явища і вказати відмінне і спільне", "Запропонувати варіант партнерської співпраці у конкретній ситуації". Для виконання завдань цього рівня можна обрати такі педагогічні явища як: педагогічна діяльність, педагогічна майстерність, особистісні риси вчителя, переваги і недоліки педагогічної діяльності педагога, специфіка роботи вчителя відповідно до різних професійних умов та ситуацій, місця роботи (різних закладів освіти) тощо.

Творчий рівень: "Скласти зразок заповідей вчителя", "Написати есе на тему: "Мій любий вчитель" та ін. Завдання цього рівня направлені на вияв особистого бачення майбутніми вчителями зразка, образу, ідеального вчителя і орієнтацію на позитивне.

Вправи рефлексивної спрямованості: а) вправи-описи своєї особистості, де студенти проводять самооцінку наявних рис характеру, зовнішність, поведінку, стиль спілкування: "Який я", "Мій портрет", "Яким мене бачать оточуючі"; б) вправи спрямовані на оцінку своєї особистості і можливості саморозвитку: "Я – реальний й Я – ідеальний", "Бар'єри самореалізації", "Я – майбутній вчитель"; в) вправи-описи портретів невідомих людей, навчальних закладів: "За фотографією опиши характер учня", "За фотографіями опиши своєрідність навчального закладу" та ін.. Доречно відзначити, що в здобувачів освіти на цьому етапі навчання, часто виникають певні труднощі: страхи щодо невміння виконати індивідуальні професійно орієнтовані завдання; психологічні бар'єри публічних виступів, невпевненість у своїх силах та ін. Для їх подолання пропонуються тренувальні вправи, використання опорних схем, таблиць, презентацій; чергування виконання вправ у письмовій та усній формі.

Встановлено, що освітнє середовище закладу вищої освіти розраховане на включення майбутніх учителів у різні види як навчальної так і поза навчальної

діяльності. Під час навчання необхідно залучати майбутніх учителів викладачами різних кафедр закладу освіти, куратором, студентськими громадськими організаціями до проведення індивідуальних, групових та масових заходів різностороннього характеру: участь у конкурсах, олімпіадах, святах, екскурсіях, виставках, студентських молодіжних проектах та ін. У результаті – розширюються знання, формуються професійно важливі, особистісні цінності, якості характеру, уміння, навички і необхідний особистий та соціальний досвід, що є особливо важливим у роботі вчителя для налагодження педагогічного партнерства.

Перед викладачем стоїть завдання у межах цієї діяльності моделювати ситуації, які будуть відтворювати зміст, динаміку, особливості професійної діяльності вчителя на засадах педагогіки партнерства. Саме так студенти зможуть активно засвоювати, перетворювати професійне середовище і на цій основі формувати професійну компетентність.

У процесі професійної підготовки майбутніх учителів до роботи на засадах педагогіки партнерства актуальними є пошуково-дослідницька технологія, проектна технологія, технологія роботи в "малих групах" та технологія розв'язання педагогічних задач. Робота студентів над однією проблемою передбачає обмін думками, висунення й обговорення ідей, пропозицій, прийняття спільного рішення, спільна професійно орієнтована діяльність. Під час такого навчання підвищується ефективність і продуктивність засвоєння теоретичних і практичних знань. Адже студент співставляє своє бачення вирішення проблеми з думкою інших, вчиться її відстоювати, приймати критичні зауваження, висловлювати зауваження іншим, йти на поступки, встановлювати колективну та особисту відповідальність за якість виконання завдання та ін. Усе це спрямоване на формування умінь та навичок вибудовувати власну стратегію професійної діяльності, самореалізації, що в кінцевому результаті сприяє розвитку професійної компетентності майбутніх учителів реалізовувати партнерську співпрацю.

Результати опитування майбутніх учителів історії та початкової освіти (першого бакалаврського і другого магістерського рівня вищої освіти спеціальності) Житомирського державного університету імені Івана Франка у 2023-2024 н.р. щодо ефективності застосованих технологій для формування індивідуальної професійної компетентності працювати на засадах педагогіки партнерства дають підстави стверджувати, що використання означених технологій та відповідних педагогічних умов здобувачам освіти забезпечується можливість активно засвоювати навчальну інформацію, вправляючись у виконанні педагогічних завдань, співвідносити засвоєне з власними знаннями, практичними діями і вчинками.

Отже, аналіз досвіду професійної підготовки майбутніх вчителів дає підстави констатувати, що навчання у закладі вищої освіти має бути адекватним сучасним стратегіям професійної освіти: навчальний процес має здійснюватися на засадах педагогіки партнерства із використанням технологій, що розвивають

толерантність, взаєморозуміння, діалогічність, повагу і врахування інтересів кожного учасника взаємодії; індивідуальну та колективну відповідальність за дії, виконання поставлених завдань, прийнятих особистих зобов'язань, отриманого результату; оволодіння теоретичними та практичними основами професійної педагогічної діяльності – професійної компетентності педагога.

Список використаних джерел

1. Бобро А. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до педагогічного партнерства з суб'єктами освітнього процесу. *Наукові записки. Серія "Психолого-педагогічні науки". Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя*. 2023. № 4. С. 73–80.
2. Жданенко С. Б. Партнерська взаємодія у процесі становлення громадянського суспільства: соціально-філософський аналіз : дис. ... канд. філософ. наук. Харків, 2003. 207 с.
3. Зязюн І. А. Краса педагогічної дії : навч. посіб. Київ : Укр.-фін. ін-т менедж. і бізнесу, 1997. 302 с.
4. Ковальчук В. А. Педагогіка партнерства у професійній діяльності вчителя : навч. посіб. Житомир : Вид-во ЖДУ, 2023. 100 с.
5. Скиба М. Краще разом. Що таке педагогіка партнерства і навіщо вона в НУШ. 2019. URL: <https://nus.org.ua/articles/pedagogika-partnerstva-shho-tse-take-ta-yak-zrozumity-chy-vona-ye-u-shkoli/> (дата звернення: 01.11.2024).